

РОЗДІЛ І. ПРОБЛЕМИ КОРЕКЦІЙНОЇ ТА ІНКЛЮЗИВНОЇ ОСВІТИ

УДК 376.1–056.26–056.3

Т. В. Золотарьова
Сумський державний педагогічний
університет імені А. С. Макаренка

ВПЛИВ МІКРОСТРУКТУРИ МЕТОДИКИ ОПОСЕРЕДКОВАНОГО КОРЕКЦІЙНОГО УПРАВЛІННЯ РОЗВИТКОМ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ НА ЇХ УВАГУ, СПРИЙМАННЯ Й МИСЛЕННЯ ПІД ЧАС РОЗВИВАЛЬНОЇ РОБОТИ З ОБРАЗОТВОРЧОГО МИСТЕЦТВА

У статті розглянуто вплив мікроструктури методичної системи опосередкованого корекційного управління розвитком молодших школярів на їх увагу, сприймання й мислення під час реалізації першого, другого та третього основних дрібних етапів розвивальної роботи з образотворчого мистецтва. Автором статті застосована синергетична методологія дослідження, теорія функціональних систем П. К. Анохіна, теорія Л. С. Виготського про зони розвитку та компенсаторні процеси в системі «особистість», принцип «завтрашньої радості» А. С. Макаренка, гештальтпсихологія. Методику можна застосовувати для роботи зі здоровими, слабозорими, слабочуючими учнями початкових класів, з молодшими школярами з легкою розумовою відсталістю, затримкою психічного розвитку, дитячим церебральним паралічем.

Ключові слова: синергетика, мікроструктура методики, образотворче мистецтво, розвиток, молодші школярі, увага, сприймання, мислення.

Постановка проблеми. Сучасні підходи до становлення особистості дітей із психофізичними порушеннями (далі ПФП) вимагають подальшого дослідження проблеми управління вертикальними процесами розвитку, габілітації, корекції, реабілітації, компенсації, гіперкомпенсації в системах «особистість» і «дефект». Управління згаданими процесами полягає у пригніченні самоорганізації та стимулюванні саморуйнування біологічних, психологічних і соціальних підсистем системи «дефект» (у кожної людини є недоліки, які її турбують) і пригніченні саморуйнування та стимулюванні самоорганізації біологічних, психологічних і соціальних підсистем системи «особистість» людини відповідно до зон розвитку, у яких знаходяться підсистеми, та їхніх системних властивостей. Однією з досить результативних щодо подолання й мінімізації дефектів і найбільш природних у задоволенні потреб людини в самовдосконаленні та самореалізації є синергетична медико-психолого-педагогічна технологія управління вертикальними процесами в системах «особистість» і «дефект». Дана технологія є складовою холістичної моделі управління саморозвитком біологічної, психологічної та соціальної підсистем людини через «приховані структури-аттрактори сприятливого та здорового майбутнього, що є проявом власних шляхів, що

підтримують людину, і внутрішніх сил слідувати цими шляхами» [6, 129]. Методики названої технології можна об'єднувати як по дві з метою забезпечення безпосереднього управління вертикальними процесами розвитку й корекції, так і по три, чотири та п'ять із метою забезпечення опосередкованого управління названими вертикальними процесами, утворюючи методичні системи безпосереднього та опосередкованого управління певним вертикальним процесом. Безпосередні й опосередковані взаємозв'язки між методиками, які утворюють методичну систему, стають її макроструктурою, а структура окремих методик методичної системи – її мікроструктурою. Мікроструктура кожної методики синергетичної технології полягає у взаємозв'язках між підготовчим та п'ятьма основними етапами. Головною ознакою макроструктури методичних систем, які складаються з методик синергетичної технології, є опосередкування в управлінні певним вертикальним процесом, головною ознакою їхньої мікроструктури є фрактальність побудови елементів-методик.

Аналіз актуальних досліджень. В основі мікроструктури методик синергетичної технології управління вертикальними процесами лежать такі теоретико-практичні дослідження: **по-перше**, теорія функціональних систем П. К. Анохіна [1], оскільки етапи мікроструктури кожної методики відповідають елементам функціональної системи; **по-друге**, принцип «завтрашньої радості» А. С. Макаренка [4, 397], який сприяє досягненню складних багатоступінчастих цілей, оскільки «завтрашня радість» за А. С. Макаренком – це «акцептор результату» за П. К. Анохіним: акцептори проміжних результатів – ближні цілі-аттрактори, які включаються в загальну мету, акцептор остаточного результату – дальня мета-аттрактор, яка включає в себе кілька проміжних цілей. Завтрашня радість допомагає людині сприймати себе з випереджаючим відображенням – відображенням того, чого в неї ще немає. Отже, принцип «завтрашньої радості» є основоположним у досягненні проміжних та кінцевої цілей, які задовольняють потреби людини в певних знаннях, уміннях, навичках; **по-третє**, уточнена нами теорія Л. С. Виготського про зони розвитку [3], яка корелює з теорією функціональних систем П. К. Анохіна. У процесі дослідження ми з'ясували, що системи «особистість» і «дефект» та структури, які в них виникають, проходять не дві, а чотири зони розвитку. Отже, зона найближчого прогресивного розвитку та зона найближчого регресивного розвитку співпадають з акцепторами проміжних результатів, а зона актуального прогресивного розвитку та зона актуального регресивного розвитку – з акцептором остаточного результату; **по-четверте**, теорія Л. С. Виготського про компенсаторні процеси в системі «особистість». На думку науковця, дефект стимулює процеси самоорганізації в системі «особистість» дитини з ПФП, унаслідок чого дитина прагне до компенсації та гіперкомпенсації свого дефекту, що

можливо лише у випадку переживання людиною своєї малоцінності або труднощів, які виникають у неї під час виконання певної роботи: «з одного боку, дефект є мінус, обмеження, слабкість, применшення розвитку; з другого – саме тому, що він створює труднощі, він стимулює підвищений, посилений рух уперед. Центральне положення сучасної дефектології таке: кожен дефект створює стимул для вироблення компенсації» [2, 14]. Отже, дефект викликає саморуйнування одних підсистем особистості та самоорганізацію інших, стимулюючи в останніх компенсаторні процеси; **по-п'яте**, принципи синергетики, які сприяють розумінню систем «особистість» і «дефект» як відкритих, нелінійних, нерівноважних, складних і здатних до постійного об'ємного ускладнення та спрощення в процесі самоорганізації та саморуйнування, що сприяє реалізації синергетичних і евристичних методів освіти; **по-шосте**, принципи евристики, які корелюють із принципами синергетики та проявляються в кожній методиці фрактально; **по-сьоме**, синергетичні методи освіти, запропоновані В. О. Цикіним [6, 224–226] для здорових людей; адаптувавши дані методи до потреб людей із ПФП і розмістивши їх у певній послідовності, яка враховує теорію функціональних систем П. К. Анохіна, теорію Л. С. Виготського про зони розвитку та принципи синергетики, ми помітили, що синергетичні методи освіти утворюють розвивальну, абілітаційну, корекційну, реабілітаційну, компенсаційну та гіперкомпенсаційну методики управління вертикальними процесами у системах «особистість» і «дефект»; **по-восьме**, евристичні методи освіти, які корелюють із синергетичними методами освіти та включаються в кожен методикі фрактально; **по-дев'яте**, гештальтпсихологія, застосування якої сприяє більш активному використанню підсистем першої сигнальної системи під час роботи підсистем другої сигнальної системи, що значно підвищує результативність застосування методик і методичних систем синергетичної медико-психолого-педагогічної технології управління вертикальними процесами в системах «особистість» і «дефект».

Мета статті – розглянути раніше не досліджуваний вплив мікроструктури методичної системи опосередкованого корекційного управління розвитком молодших школярів із ПФП на їх увагу, сприймання й мислення під час реалізації першого, другого та третього основних дрібних етапів розвивальної роботи з образотворчого мистецтва.

Методи дослідження. У статті застосована синергетична методологія дослідження.

Виклад основного матеріалу. Синергетична психолого-педагогічна міжпредметно-внутрішньопредметна дидактична методична система опосередкованого корекційного управління розвитком учнів початкових класів спеціальних шкіл складається з трьох великих етапів: розвивальної роботи з тематичного малювання (застосована розвивальна методика

технології), корекційної роботи з розв'язування простих задач (застосована корекційна методика технології) і розвивальної роботи зі складання простих задач (застосована розвивальна методика технології). На першому великому етапі відбувається становлення вмінь з тематичного малювання на основі вмінь з малювання з натури та по пам'яті.

Метою **першого дрібного етапу** розвивальної роботи з образотворчого мистецтва є виявлення підсистеми недостатньо розвинених правильних умінь з тематичного малювання. Простежимо вплив процесу досягнення даної мети на концентрацію, стійкість, об'єм, розподіл і переключуваність уваги. Під час першого дрібного етапу роботи з тематичного малювання учень достатньо довго й інтенсивно зосереджує увагу одночасно на: 1) окремих частинах завдання з тематичного малювання й визначає, що саме він не вміє робити; виявлена частина завдання знаходиться у взаємно однозначній відповідності з підсистемою недостатньо розвинених правильних умінь з тематичного малювання; 2) підсистемі недостатньо розвинених правильних умінь з тематичного малювання й тих підсистемах своїх систем «особистість» і «дефект», які, на його думку, заважають йому намалювати малюнок на запропоновану тему. Під час першого дрібного етапу розвивальної роботи з образотворчого мистецтва учень почергово, свідомо й осмислено переміщує увагу з одного з названих елементів на інший; почергово приєднуючи до першого елемента всі наступні, школяр зрештою одночасно охоплює увагою всі вище перераховані елементи розвивальної роботи з образотворчого мистецтва та розподіляє між ними свою увагу.

Проаналізуємо вплив процесу виявлення підсистеми недостатньо розвинених правильних умінь з тематичного малювання на структурність, цілісність і точність сприймання інформації школярами. Структурність сприймання. 1. Учень під час сприймання завдання з тематичного малювання виділяє окремі частини завдання з тематичного малювання та зв'язки між ними – бачить його структуру, що допомагає йому виявити, що саме він не вміє робити; визначена частина завдання знаходиться у взаємно однозначній відповідності з підсистемою недостатньо розвинених правильних умінь з тематичного малювання. 2. Сприймання доводить до свідомості школяра взаємозв'язки між підсистемою недостатньо розвинених правильних умінь з тематичного малювання й тими підсистемами своїх систем «особистість» і «дефект», які, на його думку, заважають йому намалювати малюнок на запропоновану тему. Цілісність сприймання. 1. Учень мисленнево добудовує до образу частини завдання з тематичного малювання, яку він не вміє виконувати, образ підсистеми недостатньо розвинених правильних умінь з тематичного малювання. 2. Учень мисленнево добудовує до образу підсистеми недостатньо розвинених правильних умінь з тематичного малювання образи тих

підсистем своїх систем «особистість» і «дефект», які, на його думку, заважають йому намалювати малюнок на запропоновану тему. Точність сприймання. Тільки точне сприймання дозволяє школяреві чітко: 1) диференціювати окремі частини завдання з тематичного малювання та виявити, яку з них він не вміє виконувати; 2) встановити наявність взаємно однозначної відповідності частини завдання, яку школяр не вміє виконувати, та підсистеми недостатньо розвинених правильних умінь з тематичного малювання; 3) виділити взаємозв'язки підсистеми недостатньо розвинених правильних умінь з тематичного малювання з тими підсистемами своїх систем «особистість» і «дефект», які, на його думку, заважають йому намалювати малюнок на запропоновану тему.

Висвітливо вдосконалення операцій мислення школярів під впливом формування вмінь з тематичного малювання. Під час малювання сюжетної картини учневі необхідно: 1) проаналізувати: а) отримане завдання з тематичного малювання (роз'єднати його на логічні частини) і визначити, що саме він не вміє робити; б) ті підсистеми своїх систем «особистість» і «дефект», які, на його думку, заважають йому намалювати малюнок на запропоновану тему; в) взаємозв'язки тієї частини завдання, яку він не вміє виконувати, та підсистеми недостатньо розвинених правильних умінь з тематичного малювання; г) взаємозв'язки підсистеми недостатньо розвинених правильних умінь з тематичного малювання з тими підсистемами своїх систем «особистість» і «дефект», які, на його думку, заважають йому намалювати малюнок на запропоновану тему; 2) порівняти: а) кожную частину завдання з тематичного малювання з елементами своєї підсистеми недостатньо розвинених правильних умінь з тематичного малювання й визначити відсутність чи наявність взаємно однозначної відповідності між ними; б) підсистему недостатньо розвинених правильних умінь з тематичного малювання й ті підсистеми своїх систем «особистість» і «дефект», які, на його думку, заважають йому намалювати малюнок на запропоновану тему; 3) узагальнити все, що заважає йому намалювати малюнок на запропоновану тему, за критерієм узагальнення (головна спільна риса) різнорідних біологічних, психологічних та соціальних елементів і підсистем – «здатність заважати учневі намалювати малюнок на запропоновану тему», а саме: знайдену частину завдання з тематичного малювання, яку він не вміє виконувати, підсистему недостатньо розвинених правильних умінь з тематичного малювання та ті підсистеми своїх систем «особистість» і «дефект», які, на його думку, заважають йому намалювати малюнок на запропоновану тему; 4) об'єднати в нове ціле (операція синтезу): а) знайдену частину завдання з тематичного малювання, яку він не вміє виконувати, та підсистему недостатньо розвинених правильних умінь з тематичного малювання та встановити між ними взаємозв'язки; б) підсистему недостатньо розвинених правильних умінь з тематичного

малювання та ті підсистеми своїх систем «особистість» і «дефект», які, на його думку, заважають йому намалювати малюнок на запропоновану тему, і встановити між ними взаємозв'язки.

Таким чином, протягом першого дрібного етапу розвивальної роботи з образотворчого мистецтва відбувається вплив процесу виявлення недостатньо розвиненої підсистеми вмінь системи «особистість» молодшого школяра на його увагу, сприймання й мислення.

Метою **другого дрібного етапу** розвивальної роботи з образотворчого мистецтва є виявлення підсистеми достатньо розвинених правильних умінь з малювання з натури та підсистеми достатньо розвинених правильних умінь з малювання по пам'яті, які застосовуються під час тематичного малювання. Розкриємо вплив процесу досягнення даної мети на концентрацію, стійкість, об'єм, розподіл і переключуваність уваги. Під час другого дрібного етапу роботи з тематичного малювання учень достатньо довго й інтенсивно зосереджує увагу одночасно на: 1) частинах завдання з тематичного малювання та елементах підсистеми недостатньо розвинених правильних умінь з тематичного малювання й визначає відсутність чи наявність взаємно однозначної відповідності між ними; 2) елементах підсистеми недостатньо розвинених правильних умінь з тематичного малювання та елементах підсистеми достатньо розвинених правильних умінь з малювання з натури й визначає відсутність чи наявність взаємно однозначної відповідності між ними; 3) елементах підсистеми достатньо розвинених правильних умінь з малювання з натури та елементах підсистеми достатньо розвинених правильних умінь з малювання по пам'яті й визначає відсутність чи наявність взаємно однозначної відповідності між ними; 4) підсистемі правильних достатньо розвинених правильних умінь з малювання з натури, підсистемі достатньо розвинених правильних умінь з малювання по пам'яті та тих підсистемах своїх систем «особистість» і «дефект», які, на його думку, допоможуть йому намалювати малюнок на запропоновану тему. Під час другого дрібного етапу розвивальної роботи з образотворчого мистецтва учень почергово, свідомо й осмислено переміщує увагу з одного з названих елементів на інший; почергово приєднуючи до першого елемента всі наступні, школяр зрештою одночасно охоплює увагою всі вище перераховані елементи розвивальної роботи з образотворчого мистецтва та розподіляє між ними свою увагу.

Проаналізуємо вплив формування вмінь з тематичного малювання на структурність, цілісність і точність сприймання інформації школярами. Структурність сприймання. Сприймання доводить до свідомості школяра: 1) відсутність чи наявність взаємно однозначної відповідності та взаємозв'язків між частинами завдання з тематичного малювання та елементами підсистеми недостатньо розвинених правильних умінь з тематичного малювання; 2) відсутність чи наявність взаємно однозначної відповідності та взаємозв'язків між елементами підсистеми недостатньо

розвинених правильних умінь з тематичного малювання й елементами підсистеми достатньо розвинених правильних умінь з малювання з природи; 3) відсутність чи наявність взаємно однозначної відповідності та взаємозв'язків між елементами підсистеми достатньо розвинених правильних умінь з малювання з природи й елементами підсистеми достатньо розвинених правильних умінь з малювання по пам'яті; 4) взаємозв'язки між підсистемою достатньо розвинених правильних умінь з малювання по пам'яті та тими підсистемами своїх систем «особистість» і «дефект», які, на його думку, допоможуть йому намалювати малюнок на запропоновану тему.

Цілісність сприймання. 1. Учень мисленнєво добудовує до образів частин завдання з тематичного малювання образи елементів підсистеми недостатньо розвинених правильних умінь з тематичного малювання, внаслідок чого виникає цілісний образ, елементами якого стають вище згадані образи, між якими відсутня чи наявна взаємно однозначна відповідність. 2. Учень мисленнєво добудовує до образів елементів підсистеми недостатньо розвинених правильних умінь з тематичного малювання образи елементів підсистеми достатньо розвинених правильних умінь з малювання з природи, внаслідок чого виникає цілісний образ обох підсистем з відсутністю чи наявністю взаємно однозначної відповідності між ними. 3. Учень мисленнєво добудовує до образів елементів підсистеми достатньо розвинених правильних умінь з малювання з природи образи елементів підсистеми достатньо розвинених правильних умінь з малювання по пам'яті, внаслідок чого виникає цілісний образ обох підсистем з відсутністю чи наявністю взаємно однозначної відповідності між ними. 4. Учень мисленнєво добудовує до образу підсистеми достатньо розвинених правильних умінь з малювання по пам'яті образи елементів підсистеми достатньо розвинених правильних умінь з малювання з природи та образи тих підсистем своїх систем «особистість» і «дефект», які, на його думку, допоможуть йому намалювати малюнок на запропоновану тему.

Точність сприймання. Тільки точне сприймання дозволяє школяреві чітко: 1) встановити відсутність чи наявність взаємно однозначної відповідності між частинами завдання з тематичного малювання й елементами підсистеми недостатньо розвинених правильних умінь з тематичного малювання; 2) встановити відсутність чи наявність взаємно однозначної відповідності між елементами підсистеми недостатньо розвинених правильних умінь з тематичного малювання та елементами підсистеми достатньо розвинених правильних умінь з малювання з природи; 3) встановити відсутність чи наявність взаємно однозначної відповідності між елементами підсистеми достатньо розвинених правильних умінь з малювання з природи та елементами підсистеми достатньо розвинених правильних умінь з малювання по пам'яті; 4) виділити взаємозв'язки підсистеми достатньо розвинених правильних умінь з малювання по пам'яті та тих підсистем своїх

систем «особистість» і «дефект», які, на його думку, допоможуть йому намалювати малюнок на запропоновану тему.

Висвітлимо вдосконалення операцій мислення школярів під впливом формування вмінь з тематичного малювання. Під час малювання сюжетної картини учневі необхідно: 1) проаналізувати: а) частини завдання з тематичного малювання, які він не вміє виконувати, відповідні їм елементи підсистеми недостатньо розвинених правильних умінь з тематичного малювання та елементи підсистеми достатньо розвинених правильних умінь з малювання з натури й елементи підсистеми достатньо розвинених правильних умінь з малювання по пам'яті, а також ті підсистеми своїх систем «особистість» і «дефект», які, на його думку, допоможуть йому намалювати малюнок на запропоновану тему; б) взаємозв'язки частин завдання з тематичного малювання, які він не вміє виконувати, з підсистемою недостатньо розвинених правильних умінь з тематичного малювання, підсистемою достатньо розвинених правильних умінь з малювання з натури та підсистемою достатньо розвинених правильних умінь з малювання по пам'яті, а також тими підсистемами своїх систем «особистість» і «дефект», які, на його думку, допоможуть йому намалювати малюнок на запропоновану тему; 2) попарно об'єднати в одне ціле (операція синтезу): а) частини завдання з тематичного малювання та елементи підсистеми недостатньо розвинених правильних умінь з тематичного малювання, порівняти їх та визначити відсутність чи наявність взаємно однозначної відповідності між ними; б) елементи підсистеми недостатньо розвинених правильних умінь з тематичного малювання та елементи підсистеми достатньо розвинених правильних умінь з малювання з натури, порівняти їх та визначити відсутність чи наявність взаємно однозначної відповідності між елементами названих підсистем; в) елементи підсистеми достатньо розвинених правильних умінь з малювання з натури та елементи підсистеми достатньо розвинених правильних умінь з малювання по пам'яті, порівняти їх та визначити відсутність чи наявність взаємно однозначної відповідності між елементами названих підсистем; 3) об'єднати в нове ціле (операція синтезу): підсистему достатньо розвинених правильних умінь з малювання по пам'яті та ті підсистеми своїх систем «особистість» і «дефект», які, на його думку, допоможуть йому намалювати малюнок на запропоновану тему; 4) узагальнити все, що допомагає йому намалювати малюнок на запропоновану тему, за критерієм узагальнення (головна спільна риса) різнорідних біологічних, психологічних та соціальних елементів і підсистем – «здатність допомагати учневі намалювати малюнок на запропоновану тему», а саме: підсистему недостатньо розвинених правильних умінь з тематичного малювання, підсистему достатньо розвинених правильних умінь з малювання з натури, підсистему достатньо розвинених правильних умінь з малювання по пам'яті та ті підсистеми своїх систем «особистість» і «дефект», які, на його думку, допоможуть йому намалювати малюнок на запропоновану тему.

Таким чином, протягом другого дрібного етапу розвивальної роботи з образотворчого мистецтва відбувається вплив процесу виявлення достатньо розвинених підсистем умінь системи «особистість» молодшого школяра на його увагу, сприймання та мислення.

Метою **третього дрібного етапу** розвивальної роботи з образотворчого мистецтва є створення синестезичного образу себе з вищим рівнем розвитку підсистеми правильних умінь з тематичного малювання. Розглянемо вплив процесу досягнення даної мети на концентрацію, стійкість, об'єм, розподіл і переключуваність уваги та структурність, цілісність і точність сприймання. Під час третього дрібного етапу роботи з тематичного малювання учень достатньо довго й інтенсивно зосереджує увагу одночасно створенні синестезичних образів: 1) окремих частин завдання з тематичного малювання; 2) елементів підсистеми недостатньо розвинених правильних умінь з тематичного малювання; 3) тих підсистем своїх систем «особистість» і «дефект», які, на його думку, заважають йому намалювати малюнок на запропоновану тему; 4) себе з низьким рівнем розвитку правильних умінь з тематичного малювання та кольору свого настрою, коли в нього не виходить намалювати малюнок на запропоновану тему; 5) елементів підсистеми достатньо розвинених правильних умінь з малювання з натури; 6) елементів підсистеми достатньо розвинених правильних умінь з малювання по пам'яті; 7) тих підсистем своїх систем «особистість» і «дефект», які, на його думку, допомагають йому намалювати малюнок на запропоновану тему; 8) себе з високим рівнем розвитку правильних умінь з тематичного малювання та кольору свого настрою, коли в нього в уяві вийшло намалювати малюнок на запропоновану тему; 9) процесу використання підсистем достатньо розвинених правильних умінь з малювання з натури та по пам'яті, які допоможуть йому намалювати малюнок на запропоновану тему; 10) власних дій, які допоможуть йому подолати те, що йому заважає намалювати малюнок на запропоновану тему; 11) власних дій, які йому слід виконати, щоб намалювати малюнок на запропоновану тему; 12) процесу використання тих підсистем своїх систем «особистість» і «дефект», які, на його думку, допоможуть йому намалювати малюнок на запропоновану тему; 13) вольових зусиль, спрямованих на якнайкраще виконання малюнку на запропоновану тему; 14) себе з високим рівнем розвитку правильних умінь з тематичного малювання та кольору свого настрою, коли в нього в уяві вийшло намалювати малюнок на запропоновану тему; 15) відчуттів, які в нього виникають, коли він уявив, що в нього вийшло намалювати малюнок на запропоновану тему; 16) настрою, який допоможе йому намалювати малюнок на запропоновану тему, який поки що в нього не виходить. Під час третього дрібного етапу розвивальної роботи з образотворчого мистецтва школяр учиться почергово, свідомо й осмислено переміщувати увагу з одного з названих елементів на інший та створювати цілісні образи, поступово

додаючи до них по одному з перерахованих вище елементів; зрештою учень одночасно охоплює увагою всі вище перераховані елементи розвивальної роботи з образотворчого мистецтва та розподіляє між ними свою увагу.

Школяр сприймає названі об'єкти та процеси й за принципом взаємно однозначної відповідності створює їхні образи у своїй уяві, намагаючись якнайточніше відтворити всі їхні особливості. Учень мисленнево добудовує до образу окремих частин завдання з тематичного малювання інші перераховані вище образи в зазначеному порядку, створюючи цілісний синестезичний образ. А оскільки школяр сам щойно добудовував до загального образу по одному елементу-образу та приєднував його одразу ж на його місце в межах цілого образу, то структуру складного створеного ним образу він усвідомив досить добре. Сприймання доводить до свідомості школяра структуру (взаємозв'язки між образами всіх елементів) не тільки створених ним окремих синестезичних образів раніше сприйнятих об'єктів і процесів, а й цілісного щойно створеного образу, до якого входять усі названі елементи. Крім того, точність сприймання дозволяє учневі диференціювати встановлені взаємозв'язки між образами всіх елементів.

Операція узагальнення допомагає школяреві попередити значну кількість помилок у роботі за будь-якою новою для нього методикою. Щоби правильно відтворити всі взаємозв'язки між названими вище елементами, учень має всі елементи образу поділити на кілька груп за певними критеріями, які він визначає спочатку за допомогою педагога, а потім самостійно. Критеріями виділення груп елементів цілісного образу виступають властивості уваги та сприймання, операції пам'яті та мислення тощо. Слід пам'ятати, що одні й ті самі елементи можуть бути включеними одночасно в кілька різних груп, що відображає реальну кореляцію елементів цілісного образу себе та своїх дій. Потім учень аналізує готовий синестезичний образ себе та своїх дій з метою перевірки наявності всіх необхідних елементів образу та правильного відтворення їхньої кореляції. Крім того, школяреві необхідно проаналізувати та порівняти образ себе до роботи (старе Я-реальне), під час роботи (нове Я-реальне, яке знаходиться в зоні найближчого розвитку), після роботи (нове Я-реальне, яке знаходиться в зоні актуального розвитку). Учневі також потрібно порівняти статичні (наявні елементи) та динамічні (наявні процеси) частини цілісного образу себе в таких парах: статичні – статичні, динамічні – динамічні, статичні – динамічні.

Таким чином, протягом третього дрібного етапу розвивальної роботи з образотворчого мистецтва відбувається вплив процесу створення молодшим школярем синестезичного образу себе з вищим рівнем розвитку поки що недостатньо розвиненої підсистеми правильних умінь з тематичного малювання на його увагу, сприймання та мислення.

На першому, другому та третьому дрібних етапах розвивальної роботи з образотворчого мистецтва школяреві необхідно абстрагуватися від інших підсистем особистості й дефекту, які не беруть участі в даній роботі (досягненні мети даного етапу), за допомогою розсіювання надлишкових ступенів свободи підсистем, активованих метою діяльності. Активовані (необхідні для досягненні мети даного етапу) підсистеми втрачають частину ступенів свободи, тобто частину можливостей активізації горизонтальних зв'язків з усіма іншими підсистемами систем «особистість» і «дефект», які не потрібні для досягнення конкретного результату діяльності. Так розсіюються надлишкові ступені свободи всіх підсистем, які включаються до складу виниклої дисипативної функціональної структури. Активовані горизонтальні зв'язки між елементами й підсистемами у виниклій дисипативній функціональній структурі та є не втраченими (не розсіяними) ступенями свободи взаємодії всіх активованих підсистем даної дисипативної функціональної структури; вони й конкретизуються на кожному етапі роботи для досягнення визначеного результату діяльності.

Висновки та перспективи подальших наукових розвідок.

Синергетична психолого-педагогічна міжпредметно-внутрішньопредметна дидактична методична система опосередкованого корекційного управління розвитком учнів початкових класів спеціальних шкіл послідовно й паралельно пригнічує самоорганізацію та стимулює саморуйнування психологічної та соціальної підсистем системи «дефект» і пригнічує саморуйнування та стимулює самоорганізацію психологічної та соціальної підсистем системи «особистість», здійснюючи зовнішнє та забезпечуючи внутрішнє управління діяльністю підсистем уваги, сприймання, мислення, умінь з тематичного малювання, розв'язування та складання простих задач і багатьох інших, сприяючи закріпленню нових емерджентних якостей психологічної та соціальної складових систем «особистість» і «дефект». Дану методику можна застосовувати для роботи зі здоровими, слабозорими, слабочуючими учнями початкових класів, з молодшими школярами з легкою розумовою відсталістю, затримкою психічного розвитку, дитячим церебральним паралічем.

У подальшому необхідно дослідити вплив мікроструктури четвертого та п'ятого дрібних етапів методичної системи опосередкованого корекційного управління розвитком учнів початкових класів на їх пізнавальні процеси під час розвивальної роботи з образотворчого мистецтва. Крім того, слід вивчити вплив мікроструктури інших методичних систем синергетичної медико-психолого-педагогічної технології управління вертикальними процесами в системах «особистість» і «дефект» на підсистеми названих систем людей із психофізичними порушеннями.

ЛІТЕРАТУРА

1. Анохин П. К. Очерки по физиологии функциональных систем / П. К. Анохин. – М. : Медицина, 1975. – 448 с.

2. Выготский Л. С. Основные проблемы современной дефектологии / Л. С. Выготский // Психология детей с отклонениями и нарушениями психического развития / сост. и общая ред. В. М. Астапова, Ю. В. Микадзе. – СПб. : Питер, 2002. – 384 с.

3. Выготский Л. С. Основы дефектологии / Л. С. Выготский. – СПб. : Изд-во «Лань», 2003. – 656 с.

4. Макаренко А. С. Педагогические сочинения : в 8-ми т. Т. 3 / Сост. : Л. Ю. Гордин, А. А. Фролов / Антон Макаренко. – М. : Педагогика, 1984. – 512 с.

5. Маклаков А. Г. Общая психология / А. Г. Маклаков. – СПб. : Питер, 2002. – 592 с.

6. Цикин В. А. Синергетика и образование : новые подходы : монография / В. А. Цикин, А. В. Брижатый. – Сумы : СумДПУ, 2005. – 276 с.

РЕЗЮМЕ

Золотарёва Т. В. Влияние микроструктуры методики опосредствованного коррекционного управления развитием младших школьников на их внимание, восприятие и мышление во время развивающей работы по изобразительному искусству.

В статье рассмотрено влияние микроструктуры методической системы опосредствованного коррекционного управления развитием младших школьников на их внимание, восприятие и мышление во время реализации первого, второго и третьего основных мелких этапов развивающей работы по изобразительному искусству. Автором статьи использована синергетическая методология исследования, теория функциональных систем П. К. Анохина, теория Л. С. Выготского о зонах развития и компенсаторных процессах в системе «личность», принцип «завтрашней радости» А. С. Макаренко, гештальтпсихология. Методику можно применять для работы со здоровыми, слабовидящими, слабослышащими учениками начальных классов, с младшими школьниками с лёгкой умственной отсталостью, задержкой психического развития, детским церебральным параличом.

Ключевые слова: синергетика, микроструктура методики, изобразительное искусство, развитие, младшие школьники, внимание, восприятие, мышление.

SUMMARY

Zolotaryova T. The influence of microstructure of the method of mediate correctional management of development of junior schoolchildren on their attention, perception and thinking during developing work on pictorial art.

The influence of microstructure of the method of mediate correctional management of development of junior schoolchildren on their attention, perception and thinking during realization of the first, second and third basic small stages of developing work on the pictorial art is considered in the article. As a result of realization of the first small stage of developing work on the pictorial art a pupil reveals a subsystem insufficiently well developed correct skills of the thematic drawing. In the issue of realization of the second small stage the pupil reveals a subsystem of highly developed correct skills of the drawing from nature and subsystem of highly developed correct skills of the drawing from memory, which are used during the thematic drawing. In consequence of realization of the third small stage of developing work on the pictorial art the pupil creates synesthetic image of himself with the higher level of development of subsystem of correct skills of the thematic drawing.

The sinergetical methodological system of mediate correctional management of development of junior schoolchildren oppresses self-organization and stimulates self-destroy of psychological and social subsystems of the system «defect» and oppresses self-destroy and stimulates self-organization of psychological and social subsystems of the system «personality», realizing external management of activity of subsystems of attention, perception, thinking, skills of the thematic drawing, decision of simple tasks and drafting of

simple tasks, and securing internal management of them, assisting in strengthening of new emergent's qualities of psychological and social component of systems «personality» and «defect». The author of the article applies synergistical methodology of research, theory of the functional systems of P. C. Anokhin, theory of L. S. Vygotskiy about the areas of development and compensational processes in the system «personality», principle of «tomorrow gladness» of A. S. Makarenko, gestalt psychology. Healthy pupils, pupils with bad eyesight and dull hearing, pupils with easy mental defectiveness and delay of psychical development, pupils with child's cerebral paralysis can use this method. In future it is necessary to investigate the influence of microstructure of other methodological systems of the sinergetical technology of management of vertical processes in systems «personality» and «defect» on the subsystems of these systems of people with psychophysical disorders.

Key words: *synergetics, microstructure of method, pictorial art, development, junior schoolchildren, attention, perception, thought.*

УДК 376.36:616

Т. М. Осадча

Національний педагогічний університет
імені М. П. Драгоманова

ОСНОВНІ ПІДХОДИ ДО ПСИХОКОРЕКЦІЇ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ З ПОРУШЕННЯМ ГОЛОСОВОЇ ФУНКЦІЇ

У статті розглянуті основні підходи до психотерапевтичної корекції емоційно-вольових порушень, що можливо застосовувати в дітей дошкільного віку з порушенням голосової функції органічного генезу. На основі аналізу наукової літератури та власних експериментальних досліджень з окресленої теми було визначено емоційно-вольові порушення, що спостерігаються в дітей з органічними захворюваннями гортані та зазначено психологічні особливості дітей дошкільного віку. Запропоновано психологічну допомогу дитині на всіх етапах перебігу захворювання та основні методи психотерапії, що можуть бути дієвими в лікувальних закладах та за їх межами.

Ключові слова: *емоційно-вольові порушення, ігротерапія, казкотерапія, музикотерапія, голосові порушення, дошкільний вік.*

Постановка проблеми. Органічні захворювання гортані такі як: ювенільний папіломатоз гортані, фіброми голосових складок, гемангіоми гортані, хронічні рубцеві стенози гортані та інші призводять до розладів голосоутворення. Сучасний розвиток медицини, медичних технологій і високий рівень кваліфікаційної підготовки лікарів дозволяє своєчасно діагностувати в дітей різних вікових груп, у тому числі дошкільників, органічні зміни в гортані, які є причиною порушення голосоутворення. Довготривалі порушення голосової функції, часті перебування в лікувальних закладах та оперативні втручання, соматична ослабленість дитини можуть у подальшому стати причиною психологічних порушень у дітей.

Аналіз актуальних досліджень. Дані, отримані у процесі обстеження дітей Д. А. Клес, показали, що у 50 % спостерігались органічні зміни в гортані, а Е. О. Вязьменов та співавт. у 43,6 % дітей діагностували органічні дисфонії [1; 5]. Аналізуючи наукову роботу Д. А. Клес, отримавши дані